

Az országismereti szempont érvényesülése a kisiskolások orosznyelv-oktatási rendszerében

1. Országismeret és nyelvvoktatás

A nyelv kommunikatív funkciója a beszédben, a szövegben realizálódik, amely nem nélkülözheti az adott nyelvi kultúra ismeretét. A különböző idegen nyelvek oktatása területén sokféle nézet alakult ki az országismeret helyéről, de valamennyien egyet-értenek abban, hogy az idegen nyelv elsajátításának elengedhetetlen feltétele az adott idegen nyelvű ország kultúrájának az ismerete. Minden orosznyelv-oktatással foglalkozó szakember előtt ismert Verescsegin és Kosztomárov meghatározása, amely szerint „Országismeretnek hívjuk a külföldiek orosz nyelv oktatásában az orosz nyelvet tanulók megismertetésének a módszerét a mai szovjet valósággal a nyelv segítségével, annak tanulásának folyamatában.” Azt hiszem, mindnyájunk előtt egyértelmű, hogy ezek a szavak az országismeret metodikai feldolgozását sürgetik az orosz nyelv oktatása területén.

A Szovjetunióban az idegen nyelvek oktatásának metodikájában új terület fejlődött ki, amely az országismeret tanításának kérdéseivel foglalkozik, segíti a nyelvtanárt abban, hogyan kell feldolgozni az indukciós szövegeket vagy az egyes országismereti fogalmakat.

A szovjet tudósok hangsúlyozzák, hogy az országismeretet úgy kell tekinteni, mint az idegen nyelvek oktatása metodikájának egyik aspektusát, és az oktatási folyamatban egyenrangú helyet foglal el a fonetika, a nyelvtan, a lexika és a beszéd tanításával. Ehhez talán annyi kívánczik még, hogy nem mindezek mellett foglal el egyenrangú helyet, hanem a fonetika, a nyelvtan, a lexika, a beszéd tanításától az országismeret elszakíthatatlan, szervesen beépül az oktatási folyamatba, és mert metodikai kérdés, a *bogyan* kérdésre is válaszol.

Az országismereti szempontot nem lehet mellőzni az orosz nyelv oktatási folyamatban, a tananyag szerves része kell hogy legyen. Egy idegen nyelv gyakorlati elsajá-

ható. Emellett az országismereti szempont érvényesülése a tanítási folyamatban motíválja a tanulókat, felkelti és fenntartja érdeklődésüket az adott ország iránt, növeli munkakedvüket.

Különösen érvényes mindez a kisiskoláskorú tanulók esetében, ahol az emocionális vonzerő dominál. Éppen ezért vált napjainkban sürgetően aktuálissá az országismeret szerves beépítése az orosznyelv-oktatási folyamatba, amikor általánossá vált a kisiskoláskorúak orosznyelv-oktatása. Mikor, mit és hogyan, ez az orosznyelv-oktatásunkban mindmáig megválaszolatlan kérdés. Nem tartalmazza az új tanterv sem, a gyakorló nyelvtanárok kevés segítséget kapnak ebben a kérdésben a metodikai szakirodalomtól is.

Szentiványi Ágnes pl. a Korszerű Nyelvoktatás III. kötetében három szintre graduálja az országismereti anyagot, de nem az iskolai orosznyelv-oktatás területén, hanem az állami nyelvvizsga kezdő, középfokú és felsőfokú tudásszintjének megfelelően. Több tanulmánnyal találkozhatunk erről a kérdésről a Russzkiĵ jazik za rubazsom c. folyóiratban, nemcsak szovjet szakemberektől. Külön szekció foglalkozik majd ezzel a kérdéssel a Budapesten rendezésre kerülő MAPRJÁL-konferencián. Az biztos, hogy a gyakorlat oldaláról nagy az igény a kérdés módszertani feldolgozására, az iskolai orosznyelv-oktatás területén. Különösen lényegesnek tartjuk az országismeret állandó szem előtt tartását a kisiskolások orosznyelv-oktatásában.

2. Az alsó tagozatos szakosított tantervű orosznyelv-oktatás vizsgálata országismereti szempontból

Mivel az országismeret az orosznyelv-oktatás szerves része, a nyelvtanárnak a kisiskolások orosznyelv-tanítási folyamatában az a gondja, hogyan dolgozza fel metodikailag az indukciós szövegeket vagy különálló fogalmakat. Ehhez országismereti tantervre lenne szükség.

Ha megvizsgáljuk az új tanterv 3–4. osztályos témáinak szókincsét, akkor a szavakat három csoportra oszthatjuk országismereti szempontból:

1. A szó olyan jelentéssel bír, amelynek nincs magyar megfelelője, pl.: *Matrjoska*, *Sznyegurocska*, *szamovár* stb. Ezek a szavak a legértékesebbek a kisiskolások számára, szívesen hallgatják és vésik emlékezetükbe értelmezésüket. Értelmezésük mellett fontos ezeknek a szavaknak a szemléltetése is.

2. Vannak szavak, amelyeknél az orosz nyelvi és a magyar nyelvi jelentéstartalom nem ekvivalens; *konfeti*, *jolka* (fenyőünnep), *skola*, *pionýr*, *kino*, *ucsenyik* stb.

Ezeknél a szavaknál nem elég csak a szemantizálás, a nyelvtanár feladata az, hogy az adott lexikai egységet a tanulóknak eredeti jelentésének és tartalmának megfelelően tanítsa meg. Pl.: a *skola* szó sem azonos az iskola szóval, mert olyan ismereteket foglal magában a Szovjetunióról, hogy a tanulás 7 éves kortól kezdődik, az általános középiskola tízosztályos, hogy 6–7 éves korig iskola-előkészítő játékos tanfolyamokra járnak a szovjet gyerekek. Mindezek az információk érdeklik a tanulókat, és hozzájárulnak ahhoz, hogy megismerjék a szovjet gyerekek életét, szokásait. Sok országismereti információt tartalmaznak a *kino*, a *zimá* és *Gyed Moroz* szavak 4. osztályban.

3. A szavak jelentésének látható képe is eltérhet országismereti szempontból: *bilet*, *dom*, *gyerévnnya*, *magazin*, *knyiga* stb. Ezért a szemléltetőeszközök kiválasztásakor is szem előtt kell tartani az országismereti szempontot.

Az új tanterv által előírt témák gyakorlati feldolgozása sok lehetőséget ad az országismereti szempont megvalósításához, ha az indukciós szövegek is erre ösztönöznek majd. Ilyen témákra gondolunk, mint a számlálás 1–20-ig, mesefigurák. Természetesen lehetne több ilyen téma is, amelyek feldolgozása késztetné a nyelvtanárt a gyakorlatban a kisiskolások ismereteinek bővítésére a Szovjetunióról, életkoruknak megfelelő tananyag alapján.

Különösen jó módjai lesznek a gyerekek ismereteinek a bővítésére a szovjet gyerekek életéről, játékaikról, szokásairól, dalairól, ünnepeiről a szerepjátékok, dalok, mondókák, versikék (reméljük, ez utóbbiak valódi gyermekirodalmi alkotásokat jelölnek), amelyek a tanterv 3. osztályos tananyagának témáit zárják.

Kár, hogy 3. osztályban kimaradtak a témák közül a mesék, és csak a 4. osztályos témák között szerepelnek, hiszen a mesefigurák megtanítására legalkalmasabb lenne indukciós szöveggént egy orosz népmese. Itt kell megemlíteni a gyermekirodalmi alkotások indukciós anyagként való kiválasztásának fontos szempontját. Csak eredeti, iro-

dalmi szempontból is értékes alkotásokat válogassunk – annyi ilyen van a szovjet gyermekirodalomban –, országismereti szempontból is csak ezek igazán értékesek. A magyarról oroszra fordított „Tancevála repka” típusú dalok és játékok semmiféle országismeretet nem nyújtanak a gyermekek számára. Érvényesülnie kell ennek a szempontnak a játékok kiválasztásában is. Pl.: Kedves játéka a Szovjetunióban élő gyermekeknek a Fantí című, amely Krupszkaja legkedvesebb játéka is volt, és különösen jó módja a beszédképesség fejlesztésének a kisiskolások orosz nyelvi óráin. A körjátékok változatos tárából építhetjük be a kisiskolások orosz nyelvi óráiba a legmegfelelőbbet, amely mindig valamilyen népi játék, és a magyar gyermekek is szívesen játsszák. Az lenne a nagyon hasznos a kisgyermekek orosznyelv-oktatásában, ha ezek a gyermekirodalmi alkotások gyakrabban szereplnének indukciós anyagként, így a tananyag szerves részeként lehetőséget nyújtanának a játékos módszerek alkalmazása mellett az országismereti szempont érvényesítésére a kisiskolások életkori sajátosságainak megfelelő módon, mert a tankönyv végén, a szöveggyűjteményben ritkán kerülnek feldolgozásra a gyakorlatban. Az új 4–5. osztályos tankönyvben már jó példáit találjuk ennek.

Nemcsak a tananyag, de a tanítási óra szervezése és vezetése is sok lehetőséget nyújt az országismereti szempont érvényesítésére. A szaktanterem berendezése bizonyos eredeti orosz nyelvi környezet kialakításában segít: Szovjetunió térképe, szovjet címer, babák, bábok, játékok, szamovár, képek, folyóiratok, lemezek, könyvek stb. Mindezek természetesen akkor érik el hatásukat, ha aktív környezetként vesznek részt a tanítási órában.

A tanuló órai viselkedési szokásait is lehet közelíteni a szovjet gyerekek viselkedési szokásaihoz. Mindez a kisiskolások számára érdekes szerepjáték, s szerepükbe beleélik magukat, és természetes nyelvi környezetben is képesekké válnak a kialakult, a különböző beszédhelyzetekben produktívvá vált ismereteiket alkalmazni. A gyakorlati nyelvhasználat számára nagyon fontos, de a magyar nyelvhasználattól eltérő megszólítás, köszönési módok is produktív szintre emelhetők ilyen módon. Ha szovjet tanulók szerepébe élik bele magukat, akkor természetes a nyelvtanár megszólítása kereszt- és apai néven, a különböző köszönési árnyalatok begyakorlása, hogy a „zdravstvujte” és „do szvidanyija”-n kívül a találkozásokor használatos többi kifejezés se maradjon ismeretlen a tanulók előtt.

A tanítási órán a szóbeli megnyilatkozással együtt kell megtanulni a gesztust, amely szintén része az országismeretnek a gyakorlati célú idegen nyelv oktatásában. Nem célom most kitérni az orosz és a magyar nyelv gesztusnyelvi eltéréseire, de pontosan meg kell határozni, hogy az alsó tagozatos szakosított tantervű orosz nyelvi órákon mennyit kell ebből megtanítani. Az azonban bizonyos, hogy a gyakorlati nyelvoktatási cél megvalósításához szükség van a gesztus tanítására, és rögtön az első tanítási órán kell elkezdni megtanítását, szerves kölcsönhatásban a tananyaggal, annál is inkább, mert a kisiskolások életkori sajátosságai is stimulálják ezt. Érdekessé, élményszerűvé válik számukra a tanulási folyamat.

A fentiekben a kisiskolások orosznyelv-oktatásában megvalósítható országismereti lehetőségeket akartam vázolni a teljesség igénye nélkül, annak bizonyítására, hogy az új tanterv gyakorlati célja megvalósításának fontos feltétele az országismeret szerves beépítése az orosznyelv-oktatás metodikájába és folyamatába.

IRODALOM

- Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Szakosított orosz nyelvi tanterv 3–8. osztály. Művelődési Minisztérium, 1983.
- Szentiványi Ágnes: Az országismeret oktatása különböző szinteken és célok szerint. Korszerű nyelvoktatás III. Budapest, 1978. Felsőoktatási pedagógiai tanulmányok.
- Verescsagin E. M.–Kosztomarov V. G.: Jazik i kultura. Moszkva, 1973. Nauka.
- Zajer B.: Lingvosztranovegyenija v prepodobanyii russzkovo jazika. Russzkij jazik za rubezsom 1983. 3. sz.